

Per una regulació de les xarxes de comunicació multimèdia al servei de l'interès públic: deu principis

JOSEP MARIA CARBONELL

*Degà de la Facultat de Comunicació Blanquerna
de la Universitat Ramon Llull i expresident del CAC*

josepmca@blanquerna.url.edu

Resum

Els mitjans de comunicació i les xarxes de comunicació electròniques –cada cop més convergents– s'estan convertint en la medul·la espinal del món. Davant d'aquesta realitat, els règims polítics liberals i democràtics poden optar per diferents tipus de regulacions. Aquest article proposa una regulació liberal-social, assentada en deu principis, de les xarxes de comunicació multimèdia al servei de l'interès públic amb l'objectiu d'enfortir el poder democràtic, la participació dels ciutadans i acabar amb les zones d'invisibilitat dels grans poders privats –la majoria transnacionals– que cada dia agafen més importància en la societat. Una regulació de les xarxes, amb una forta legitimació social, és una aliada de la llibertat i del progrés.

Paraules clau

Regulació, xarxes de comunicació multimèdia, interès públic, sistemes mediàtics, llibertat d'expressió.

Abstract

The media and electronic communication networks (which are increasingly more convergent) are becoming the backbone of the world. Given this situation, liberal and democratic political regimes can opt for different kinds of regulation. This article proposes a liberal-social regulation, based on ten principles, for multimedia communication networks that serve the public interest with the aim of strengthening democratic power and citizen engagement and eliminating invisible areas for large (mostly transnational) private powers that are becoming increasingly important in society. A network regulation with strong social legitimacy is an ally to freedom and progress.

Keywords

Regulation, multimedia communication networks, public interest, media systems, free speech.

Introducció

Ens trobem plenament en la societat de la informació, un model de societat en la qual la *generació*, el *processament* i la *transmissió de la informació*¹ es converteixen en els factors fonamentals que condicionen el conjunt dels processos econòmics i socials. Així mateix, “les xarxes de comunicació electrònica esdevindran la columna vertebral de les nostres vides”,² en què la informació esdevé un ingredient clau. En la societat de la informació, a més del sistema polític i de l'Estat, el paper de les *transnational corporations* (TNC) és cada dia més important. El *capitalisme informacional transnacional*,³ que molt probablement és la definició que identifica millor el model actual de desenvolupament mundial, ha reestructurat nous espais en la xarxa mundial de caràcter econòmic, polític i cultural; espais més fluids, dinàmics i flexibles, i n'ha ampliat les fronteres, assentant, però, “desigualtats estructurals”.⁴ Aquest tipus de capitalisme es caracteritza per un tipus d'economia que s'orienta prioritàriament a la innovació, a la recerca i a la producció de coneixement a través d'indústries centrades en la microelectrònica, les TIC, les indústries creatives –normalment orientades a la cultura i a l'entreteniment– i el sector de les biotecnologies, així com el sector serveis.

En aquest context es produeix l'esclat de les *xarxes de comunicació multimèdia*,⁵ xarxes formades pels mitjans de comunicació i les xarxes de comunicació electròniques que cada cop estan actuant de manera més interrelacionada i convergent que, al meu entendre, tenen una triple funció: són les *xarxes de mediació* generadores de l'univers simbòlic dels individus, condicionen l'accés per l'exercici de la ciutadania, i esdevenen essencials per interpretar la realitat i generar i articular coneixement. L'eclosió de les xarxes està canviant de manera extraordinària tot l'entorn dels mitjans de comunicació. Els sistemes de comunicació s'han d'entendre des d'aquesta perspectiva global i convergent.

En aquest context, crec pertinent insistir en els tres processos més importants que viu avui dia el món de la comunicació: en primer lloc, l'eclosió d'internet i l'emergència de l'*autocomunicació en massa*.⁶ A més de la transformació dels mitjans tradicionals i de l'aparició d'un nou entorn comunicatiu amb els nous mitjans, hem vist com apareixia un nou concepte de comunicació, l'*autocomunicació en massa*, en què els usuaris han esdevingut alhora emissors i receptors dels seus missatges. Amb la multiplicació exponencial de persones usuàries de les xarxes i amb les possibilitats de transportar-les, el model d'*autocomunicació en massa* serà un model que cada dia aga-

farà més rellevància. En segon lloc, assistim a un procés de concentració imparable, especialment en els continguts multimèdia de *prime time*. Les grans *majors* exerceixen un paper d'integradors i de controladors dels processos de distribució i de difusió amb aliances amb les empreses gestores de xarxes. Possiblement el factor més decisiu, més enllà de la tendència a la uniformitat cultural, sigui que les *majors* intenten influir més enllà de l'àmbit de la comunicació. El poder mediàtic és poder polític.⁷ I, finalment, en tercer lloc, la comunicació i les xarxes s'entenen, en principi, com uns béns mercantils i estan perdent la seva dimensió de béns socials o culturals. Aquesta tendència es contraposa a la comprensió que la informació i la comunicació són quelcom més que un bé mercantil, que una mercaderia. Són uns béns massa preuats per deixar-los a la mà invisible del mercat.

A grans trets, existeixen en els sistemes polítics liberals dos models de regulació de les xarxes de comunicació multimèdia.⁸ Per un costat, el model *liberal-radical de regulació de les xarxes de comunicació multimèdia*, que defensa que la intervenció dels poders públics ha de ser la mínima possible, que entén que la comunicació és essencialment un bé econòmic i un negoci més. Entén que l'interès públic passa per l'interès dels públics –recordem la famosa frase del qui fou president de la Federal Commission of Communications (FCC) sota la presidència de Reagan, Marc Fowler, «Cal substituir el concepte “d'interès públic” pel concepte “interès del públic”».⁹ Aquest model no entra en conceptes com ara *pluralisme intern dels mitjans*, i creu que l'interès del públic només l'assegura el pluralisme extern derivat d'un mercat competitiu entre operadors diferents. Tampoc no entra en els continguts i en la seva qualitat. En el camp de les comunicacions electròniques, tendeix a atorgar tot el poder a les grans empreses de telecomunicacions, i qüestiona les obligacions derivades del servei universal i, de manera directa, el concepte de neutralitat de la xarxa (*net neutrality*), ja que representa una obligació per als operadors de xarxes que els obliga a no discriminar cap tipus de contingut. Per l'altre, existeix un segon model, el *model liberal-social de les xarxes de comunicació multimèdia*, que contempla el món de les comunicacions electròniques i de la comunicació audiovisual des d'una altra perspectiva: l'interès públic no es pot reduir en l'interès dels públics, que no és només l'agregació i la maximització del nombre de preferències individuals, i que, sense uns valors essencials acordats per una comunitat concreta, es fa molt difícil una convivència en llibertat i amb la màxima equitat possible. Aquest model defensa més presència dels poders públics en la regulació i en la prestació del servei. Les xarxes de comunicació multimèdia (XCM) són més que uns béns econòmics: són uns béns de caràcter cultural, ètic i social. Els operadors de les xarxes de comunicacions electròniques han d'assegurar unes missions d'interès públic. Els mitjans, especialment els públics, uns continguts audiovisuals plurals i de qualitat al servei del conjunt de la societat.

Els deu principis reguladors que presento responen a la meua convicció personal que el millor model de regulació d'unes XCM

al servei de l'interès públic és el model de regulació liberal-social. L'objectiu és, tot acceptant l'economia de mercat –el capitalisme–, cercar fórmules per corregir les desigualtats que genera el funcionament del lliure mercat. Com recordaria Lionel Jospin: “Estem d'acord amb una economia de mercat, però no amb una societat dominada i controlada pels seus valors”.¹⁰ Un model liberal-social no pot entendre's ni sense un marc fonamental i garantit de llibertats –en tota la seva extensió– ni sense l'establiment, també, de marcs estables que promoguin les condicions de més igualtat d'oportunitats per a tothom. El millor equilibri entre els dos valors afavorirà una societat justa i lliure, valors que, en el rerefons, sempre quedaran com l'exigència necessàriament utòpica i com un horitzó per a aquest model de societat.

Els teòrics del model liberal-social més importants dels darrers cinquanta anys han estat J. Rawls i J. Habermas. Ambdós filòsofs han estat objecte d'estudis comparatius¹¹ en què l'herència del pensament kantianista apareix com a nucli central. Els dos pensadors han teoritzat que una societat ha de cercar alhora les màximes condicions de llibertat i d'equitat. Que no n'hi ha prou únicament amb la llibertat i que, sense cercar les condicions de més equitat possible, la convivència humana es farà molt difícil. Així mateix, sense les condicions reals de llibertat, els individus queden amputats i disminuïts. La racionalitat crítica de Habermas i la raó pública de Rawls es troben per aconseguir aquest marc de convivència. Els principals valors que podem considerar similars en les recerques de Habermas i Rawls i que han marcat decididament el liberalisme social i la socialdemocràcia són els següents: en primer lloc, l'afirmació de l'autonomia individual. Aquest aspecte és vital. Probablement els dos comparteixen una mateixa herència kantiana que fonamenta les seves respectives doctrines i que es refereix essencialment a la capacitat de l'individu racional de prendre les pròpies decisions, formades i que no estiguin condicionades. En segon lloc, l'afirmació de la llibertat. Una llibertat que també troba en Kant la seva base més sòlida: la llibertat s'entén com la possibilitat d'escollir, i s'entén com un exercici d'autodeterminació personal. En tercer lloc, l'afirmació de l'equitat. Una equitat que no tan sols vol dir que tots els individus són iguals davant la llei, sinó que permet deduir que la societat establirà mecanismes per garantir una certa igualtat d'oportunitats en l'accés i el gaudi dels béns, del coneixement i de la participació en els afers públics. I, en quart lloc, l'afirmació d'un horitzó de justícia que cerca la compatibilitat i l'harmonia entre els tres principis anteriors. Rawls ho defineix com la utopia realista.

Aquests quatre valors bàsics que han assentat el liberalisme social o la socialdemocràcia –autonomia individual, llibertat, equitat i horitzó de justícia– es troben a la base dels principis reguladors que presento a continuació.

Primer principi: per una regulació que permeti unes xarxes obertes, lliures i accessibles. En defensa de la neutralitat de la xarxa (net neutrality), del servei universal i de l'espectre radioelèctric com a bé públic

Eli Noam ha proposat recentment la *regulació 3.0*.¹² Recordem les tres generacions reguladores: la regulació "Telecom 1.0", o "analògica", en el camp audiovisual, en una estructura de monopoli i amb una propietat o control molt important per part del govern. La regulació 2.0, iniciada als anys noranta, posa l'èmfasi en la privatització, la liberalització i la competència. Però ara, la fibra i les xarxes de comunicació electròniques de nova generació –les XNG– estan comportant un mercat més concentrat, amb una gran importància de les infraestructures i la convergència –interdependència– entre xarxes i prestadors de continguts.

Aquest primer principi inclou tres conceptes essencials de cara a la regulació de les xarxes de comunicació multimèdia (XCM): el concepte de servei universal, el concepte de neutralitat de la xarxa i, finalment, el concepte de l'espectre radioelèctric com a bé de caràcter públic.

Les xarxes de comunicacions electròniques, com ja he comentat anteriorment, s'han convertit en la columna vertebral de les nostres societats. Aquestes xarxes sostenen de manera directa les XCM. L'accés a les xarxes de comunicacions electròniques s'ha convertit en una necessitat bàsica, en una condició bàsica per accedir a la feina, per accedir a la gran majoria de mitjans de comunicació, per accedir a exercir els nostres drets i deures com a ciutadans. Des d'aquesta òptica, s'entén la lògica impecable d'aquest primer principi: entendre les xarxes de comunicacions electròniques com un servei universal que l'estat ha d'assegurar al conjunt de la ciutadania independentment de la seva condició social i de la seva ubicació territorial.

Vinculat a aquest concepte apareix la neutralitat de la xarxa, la *net neutrality*. La neutralitat de la xarxa, en essència, implica mantenir una separació clara entre l'accés a les xarxes i els continguts que hi circulen, en el sentit que els continguts –siguin quins siguin– tindran el mateix tracte per part de les xarxes. Això també implica que les xarxes no estaran especialitzades, sinó que seran generalistes, amb sistemes i plataformes múltiples sense *discriminar* els agents de continguts que hi actuen. La interconnexió dels diferents nuclis neutres d'internet s'ha fet fins ara sense discriminar cap mena de contingut, perquè internet, de fet –i aquest és un dels seus grans i vitals actius–, no és de ningú, i la seva xarxa s'ha constituït a partir de multitud de xarxes interconnectades que han arribat a acords voluntaris d'intercanvi i d'interconnexió entre les xarxes ISP. Fixem-nos que si internet perdés la condició de xarxa lliure i els continguts fossin condicionats per les companyies gestores de xarxes, ens trobaríem davant del fet que les persones usuàries, els ciutadans, veuríem limitada la nostra capacitat d'escollir, i qui seleccionaria els continguts per nosaltres serien les companyies gestores de xarxes. Per això, la no-discriminació de continguts per part de les companyies gestores de xarxes és una prioritat estratègica amb vista al futur. El que es posa en joc és el fet que els continguts els seleccionin els ciutadans i no les companyies de telecomunicacions o de gestió de xarxes; el que ens hi va, en definitiva, és el caràcter públic i lliure d'internet.

Així mateix, finalment, aquest primer principi inclou un tema

també estratègic: l'estatut i la gestió de l'espai radioelèctric. Ha estat sempre històricament un bé públic de titularitat de l'Estat, gestionat per l'Estat, i, de vegades, adjudicat, a través de processos públics, a empreses privades per a un ús concret, com és el cas, per exemple, de les ràdios privades o dels operadors de telefonia mòbil. Ara ens trobem davant d'una onada neoliberal i privatitzadora que pregona que l'espectre pot vendre's a empreses privades i deixar de ser de titularitat pública. Crec que seria un error molt gran caure en la privatització de l'espectre radioelèctric, perquè implicaria una pèrdua d'un bé col·lectiu –públic– indispensable per a la participació de la ciutadania.

Segon principi: per una regulació dels continguts audiovisuals flexible i senzilla. Per uns criteris de linealitat i influència

Cal precisar, d'entrada, els quatre actors que intervenen en el complex món de les xarxes de comunicació multimèdia. En primer lloc, ens trobem amb els titulars –creadors, productors i gestors– dels drets de propietat intel·lectual. Siguin creadors, productors o empreses gestores de drets. En segon lloc, ens trobem amb els gestors de xarxes (inclou les antigues empreses telefòniques i ara proveïdores també d'accés, les antigues companyies de cable, ara també gestores de les seves xarxes i proveïdores de serveis d'accés, les companyies específicament especialitzades en l'accés a les xarxes i, finalment, les gestores de plataformes satel·litals). En tercer lloc, existeixen els gestors de serveis de la societat de la informació (inclou empreses de xips, aparells, *hard i soft* Microsoft, gestors de motors de recerca –com Google i Yahoo–, gestors de serveis d'empaquetament de continguts sense responsabilitat editorial com YouTube).

Finalment, en quart lloc, ens trobem amb els *prestadors de serveis de comunicació multimèdia*, que "presten" serveis de comunicació amb responsabilitat editorial.¹³ Aquesta definició s'inspira particularment en la definició de prestadors de serveis de comunicació audiovisual de la Directiva de serveis de comunicació audiovisual de la Unió Europea que afirma que el prestador del servei de comunicació audiovisual és "la persona física o jurídica que té la responsabilitat editorial sobre l'elecció del contingut audiovisual del servei de comunicació audiovisual i determina la manera en què s'organitza aquest contingut".¹⁴ Prefereixo utilitzar l'expressió "comunicació multimèdia" en lloc de "comunicació audiovisual", perquè crec que d'aquesta manera podem definir de manera més general el subjecte que cal regular. Així mateix, aquesta Directiva incorpora una divisió que m'interessa particularment: la diferència entre serveis lineals i serveis no lineals.¹⁵ Aquesta distinció bàsicament separa els prestadors clàssics audiovisuals que accedeixen al ciutadà sense la seva intervenció –serveis lineals– i els prestadors que ofereixen serveis audiovisuals que impliquen més interactivitat del ciutadà. Així mateix, els serveis lineals normalment comporten una ordenació dels continguts definida

pel prestador sense la possibilitat de ser modificada, i els serveis no lineals impliquen una oferta de continguts audiovisuals subjecta a ser ordenada pel ciutadà.

La regulació dels continguts audiovisuals es justifica essencialment per la seva incidència en l'esfera pública. Amb la multiplicació exponencial de finestres de comunicació, és a dir, de prestadors de comunicació multimèdia, entenc que la regulació i l'acció dels reguladors ha de preveure essencialment dos criteris: linealitat i influència. Si la linealitat és un primer criteri, el segon és la influència d'un prestador concret en una determinada audiència. Si un prestador aconsegueix una posició de domini i aquesta posició fa perillar el pluralisme, els poders públics poden establir mesures –com veurem més endavant– per garantir-lo.

Tercer principi: per una regulació que garanteixi la llibertat d'expressió i la seva equitat en l'esfera pública. Pluralisme i diversitat cultural

A grans trets, existeixen dos models de regulació de la llibertat d'expressió en les societats occidentals: el model assentat en la Convenció de Filadèlfia que inspira el model de regulació liberal-radical, i l'assentat en la Convenció de Roma, de 4 de novembre de 1950, per a la protecció dels drets humans i de les llibertats fonamentals, que inspira el model de regulació liberal-social.

La primera esmena de la Convenció de Filadèlfia (1791) va ratificar la idea de "llibertat d'expressió", que va convertir-se en un dels signes d'identitat de la Constitució americana. La llibertat d'expressió estarà protegida, juntament amb "la llibertat de la premsa", que s'afegeix amb l'objecte d'assegurar escrits i impresos, a més de la comunicació oral. L'esmena assegura que "El Congrés no farà cap llei [...] que coarti la llibertat d'expressió o de premsa". Existeix la convicció que sense llibertat d'informació i d'expressió, i els seus excessos necessaris, no hi ha democràcia, ni hi ha un govern del poble i per al poble. El model liberal-social és diferent. En efecte, en la majoria de països d'Europa s'adopta la Convenció de Roma de 4 de novembre de 1950, per a la protecció dels drets humans i de les llibertats fonamentals, que en el seu article 10 tracta sobre la llibertat d'expressió. Aquest article entén que la llibertat d'expressió comprèn la llibertat de rebre o de comunicar informacions o idees sense la ingerència de les autoritats públiques, tot i que la televisió, el cinema i la ràdio puguin estar sotmeses a un règim d'autorització prèvia. Així mateix, l'exercici d'aquestes llibertats pot estar sotmès a determinades condicions, restriccions necessàries en una societat democràtica. De fet, les legislacions d'alguns països europeus –com Alemanya o França, entre d'altres, tenint com a teló de fons el nazisme i l'holocaust– van limitar alguns aspectes de la llibertat d'expressió i han regulat, de vegades de manera excessiva, els mitjans de comunicació.

Tot i la diferència entre els dos models, crec que cal insistir en el fet que en aquests països la llibertat d'expressió és una

realitat inqüestionable. Per Norberto Bobbio, la democràcia és el poder públic "en públic", és el poder visible.¹⁶ És una condició central de la democràcia, i els mitjans exerceixen una funció indispensable en la visibilitat d'aquest poder públic "en públic". Amb tot, existeixen, al meu entendre, algunes amenaces a la llibertat d'expressió. En primer lloc, la concentració en la propietat, que podria comportar una limitació del pluralisme; en segon lloc, la selecció dels temes en l'elaboració de la informació, que sense un sistema plural de mitjans de comunicació –també en el *prime time*– limitaria els drets dels ciutadans a rebre una informació plural i veraç; en tercer lloc, la tendència a la banalització¹⁷ dels continguts per part dels operadors i, finalment, la tendència preocupant a la degradació de la informació i, de manera molt especial, en la veracitat-qualitat en la informació, que tractarem en el punt següent.

Si en l'àmbit pròpiament dels continguts els poders públics tenen un camp de maniobra limitat, per contra, aquests han de garantir, però, les condicions d'equitat de la llibertat d'expressió. L'equitat implica un model plural de mitjans de comunicació. Quan es tracta el tema del pluralisme, normalment es fa referència al pluralisme intern i al pluralisme extern. El *pluralisme intern* suposa l'existència de mitjans públics que l'asseguren a través d'un periodisme professional¹⁸ i l'obligació de recollir les opinions diferents que representen la pluralitat de veus i d'opinions d'una comunitat concreta. El *pluralisme extern* necessita de l'existència d'un nombre suficient de mitjans de comunicació privats que assegurin la representació de les diferents tendències polítiques, socials, culturals, etc., presents a la societat, de manera que el ciutadà contrasti la informació transmesa des de les diferents posicions ideològiques existents. El pluralisme extern és tributari del concepte de *marketplace of ideas*.

Per assegurar l'equitat en el pluralisme intern, s'imposa que els operadors i editors públics respectin aquest principi, basat en la màxima veracitat i honestat de les informacions, per mitjà d'un periodisme professional i que assegurin l'expressió d'opinions i de sensibilitats diferents que representin de manera raonable la pluralitat de veus i d'opinions. En relació amb el model de pluralisme extern, els operadors i editors privats de serveis audiovisuals que, en una audiència determinada, ocupin una posició de domini o molt significativa –per damunt, per exemple, del 25% de l'audiència– estarien obligats, per llei, a assegurar els principis de pluralisme intern, especialment, però no únicament, en les convocatòries electorals.

Quart principi: per una regulació que vetlli per la qualitat de la programació. El desafiament de la veracitat i l'honestat de la informació

L'evolució dels mitjans de comunicació, especialment els lineals, confirma el conegut vaticini de Neil Postman: "sota el govern de la televisió, la societat s'ha tornat pansida i absurda",¹⁹

tot recordant que el nostre llenguatge és “el nostre mitjà. El nostre mitjà són les nostres metàfores. Les nostres metàfores creen el contingut de la nostra cultura”.²⁰ La força del llenguatge audiovisual és el que crea les nostres metàfores, en altres paraules, els nostres simbolismes, els nostres referents, el nostre imaginari, i ha incidit de manera molt significativa en la nostra cultura actual. Una cultura en què tot és líquid, evanescent, provisional, com ens ho recorda Zygmunt Bauman.²¹ Un món que, de la mà de la tecnologia i de la ciència, avança de manera vertiginosa sense rumb, que imposa l'acceleració sobre l'eternitat, la novetat sobre la tradició, la velocitat sobre la serenitat. En aquesta cultura audiovisual, la teleporqueria pren un relleu cada dia més gran: una programació en la qual la gent es dedica a explicar a crits, i de manera barroera, la seva vida privada, els seus afers amorosos i les seves desavinences, amb la transmissió d'uns valors que degraden la vida personal i cívica.

Per combatre aquesta degradació, la regulació només disposa d'una eina: l'*horari protegit*. La regulació, en aquest àmbit, només pot recomanar, aconsellar, promoure la responsabilitat social dels prestadors de serveis de comunicació multimèdia lineals i només, ho repeteixo, pot imposar normes de compliment legal en l'horari protegit. Aquest és l'únic camí. Reforçar els criteris d'interpretació de l'horari protegit per assegurar, almenys, que des de les sis del matí fins a les deu del vespre aquests tipus de programacions estiguin fora de la graella televisiva.

Al costat d'aquesta deriva de la programació d'entreteniment, els mitjans de comunicació viuen també un procés de degradació en la veracitat i en l'honestetat de les informacions. Aquest aspecte és, probablement, el més delicat, difícil, controvertit i també un dels més importants de les tasques que la regulació liberal-social hauria de promoure en els propers anys. Seria un criteri impensable d'aquells que defensen la regulació liberal radical, que estan convençuts que la millor regulació, en aquesta matèria, és la que no existeix. I tenen una part de raó: el risc de censure prèvies o *a posteriori* –o d'autocensure– planeja sempre en l'horitzó i és una amenaça que faria perillar el principi bàsic i essencial de la comunicació, que és el de la llibertat d'expressió i d'informació.

De tota manera, crec que cal insistir en el fet que el model de regulació de les xarxes de comunicació multimèdia liberal-social, amb la màxima prudència i sensatesa, i descartant els escenaris que puguin entendre's com a censura, ha d'intentar trobar mecanismes davant dels tres fenòmens que amenacen la veracitat i l'honestetat de les informacions. En primer lloc, la ferotge competència del mercat: la comunicació, cada cop més entesa com a *commodity*, trenca amb les normes que havien orientat un cert tipus de periodisme i de continguts audiovisuals, continguts que cada cop més cauen en l'espectacularització, i, com molt bé ho analitzaven Croteau i Hoynes, prioritza la informació sensacionalista, negativa, amb esdeveniments en comptes de temes, personalitats en comptes de polítiques, fragmentació i superficialitat, promovent més l'estratègia que la substància.²² En segon lloc, la pèrdua de credibilitat del periodisme anomenat “professional”, un periodisme assentat en

codis professionals de verificació i de contrast de la informació que està cada cop més qüestionat i, finalment, l'embranchada ultraconservadora en els mitjans de comunicació americans i una mica per arreu. En efecte, des dels anys vuitanta, i a partir dels noranta a la ràdio i de la televisió, i, de manera molt especial, a partir del fenomen dels “telepredicadors”, s'han consolidat uns mitjans de comunicació que des de posicions d'extrema dreta agiten de manera permanent sectors de l'opinió pública, com Fox News als Estats Units. Aquests mitjans s'erigeixen en contra de totes aquelles ideologies i partits que no s'identifiquen amb els seus valors. Garton Ash recorda en un article de l'any 2010 que “Els seguidors de Fox News als Estats Units...! Sí, per favor! Informació parcial i tendenciosa? Ens encanta que sigui així! La imparcialitat del tipus de la BBC està perdent la batalla davant dels biaixos tendenciosos dels mitjans de comunicació de gran part del món democràtic”.²³

En les societats industrials avançades s'ha afermat el dret a la llibertat d'expressió, però ha quedat en un segon lloc un altre dret igual d'important: el dret dels ciutadans a rebre informació veraç. La veracitat forma part no únicament d'un requeriment deontològic dels professionals de la informació, sinó dels preceptes del dret a la informació. Aquest serà un dels temes centrals dels propers anys i que condicionarà la mateixa evolució futura de les nostres democràcies.

Cinquè principi: per una regulació que asseguri uns operadors multimèdia públics. Per un servei de titularitat i de caràcter públic i cívic

A grans trets, existeixen dos models de prestadors de serveis de comunicació multimèdia públics. Un, seguint el model europeu, tributari inicialment de la BBC, d'empreses públiques –originalment monopolis– amb capacitat d'arribar a la gran audiència i amb obligacions de pluralisme intern. Aquest model és molt present a Europa i és una part preeminent del model social europeu i, en certa manera, una garantia de l'estat democràtic. El posicionament dels mitjans públics en el marc de l'espai públic europeu constitueix un factor comú en la majoria dels països del nostre entorn europeu. Recordem que el protocol número 32 annex al Tractat constitutiu de la Comunitat Europea –incorporat l'any 1997 en el marc del Tractat de Maastricht– sobre el sistema públic audiovisual dels països membres defineix el servei públic com a quelcom directament relacionat amb les necessitats democràtiques, socials i culturals de cada societat, i amb la necessitat de preservar el pluralisme dins dels mitjans de comunicació.

L'altre model és el nord-americà, el *public broadcasting system* (PBS), amb uns mitjans més de caràcter públic que de titularitat. Aquests mitjans són més aviat cívics o “comunitaris”, en el sentit que no tenen una titularitat pública, sinó que normalment són gestionats des d'associacions de la societat civil i tenen uns objectius educatius i cívics. El PBS a escala nacional i els PBS locals tenen un finançament de les administracions

públiques irrisori, amb aportacions econòmiques que vénen o bé de fundacions i donacions, o directament de l'audiència. Les seves audiències són també petites, tot i que la seva credibilitat és gran.

Com a conseqüència dels processos de liberalització i de desregulació que viu el món de les comunicacions, els dos models de prestadors públics són qüestionats de manera especial pels operadors privats i pels partits i grups socials més identificats amb les posicions del liberalisme més conservador i radical. Ara bé, aquest qüestionament també neix de la incapacitat dels prestadors públics d'actuar de manera independent, amb criteris, sempre imperfectes i millorables, que cerquin l'excel·lència en la programació i la informació. Les dificultats dels prestadors públics són enormes: la impossibilitat moltes vegades de desvincular-se del poder polític repercuteix directament en l'exercici d'una informació professional i plural; la recerca d'una gran audiència i del lideratge sense renunciar a uns estàndards essencials de qualitat, i les dificultats econòmiques de les administracions públiques i les seves conegudes retallades, que impliquen sistemes de finançament que no permeten assentar una programació estable. Aquest entorn repercuteix molt directament en els dos models de prestadors públics.

Ara bé, els prestadors públics, especialment els europeus, si són capaços d'esdevenir un referent de rigor informatiu, pluralisme i qualitat en el conjunt de la programació, estan cridats a viure una nova etapa històrica. En el marc d'unes audiències que es fragmentaran molt, sorgirà, però, la gran competència en els serveis d'informació i d'entreteniment *premium*. Això provocarà que l'audiència es divideixi en dues àrees diferents: les audiències especialitzades i fragmentades, i les grans audiències a l'entorn dels serveis lineals. El pluralisme i la programació de qualitat estan en perill precisament en els grans prestadors de serveis lineals. Els mitjans públics, si volen ésser significatius i gaudir d'una legitimació social, han d'estar presents en aquest segon sector de les audiències, amb una programació d'entreteniment, de formació i d'informació de qualitat, professional i amb uns informatius el més honestos i plurals possibles. Els mitjans públics s'han d'alliberar de les tuteles dels governs, dels partits, de certs interessos corporatius de sectors professionals que s'han instal·lat en una deriva tancada i elitista. Sense aquesta recerca i sense aquesta llibertat, els mitjans de titularitat i de caràcter públic poden perdre la seva legitimació. Uns mitjans públics que reproduïssin models audiovisuals privats no tindrien cap sentit. El camí de futur passa perquè els prestadors de comunicació multimèdia de titularitat pública tinguin també un caràcter cívic. El camí de futur és assegurar que la titularitat i el caràcter siguin alhora públics i cívics.

Sisè principi: per una regulació que estableixi mecanismes transparents de competència. Limitar la concentració si debilita el pluralisme

Davant d'aquest procés de convergència i de concentració que

viuen les grans companyies de xarxes de comunicació multimèdia, en el marc de la regulació liberal-social, els poders públics han de formalitzar una intervenció pública orientada a aconseguir els objectius que abans he presentat en defensa de l'interès públic, cosa que comportarà la legitimitat dels poders democràtics a establir mecanismes per evitar una concentració excessiva.

Un dels acadèmics que més han treballat en la matèria és C. E. Baker. En un dels seus llibres de referència,²⁴ proposa set mesures polítiques o reguladores per limitar la propietat en els mitjans de comunicació i promoure una competència veritable en el *marketplace of ideas*. Aquestes mesures impliquen lleis antimonopoli, aprovació dels poders públics abans de formalitzar les fusions entre empreses, evitar la intromissió d'empreses *non-media* del sector, assegurar la independència editorial després de les fusions, permetre als consells de redacció de les empreses tenir un paper en els processos de fusió i, finalment, imposar als operadors incumbents unes obligacions específiques per assegurar el pluralisme. Totes aquestes mesures em semblen molt interessants: algunes són més possibles, d'altres senzillament són impossibles.

En el procés actual d'esclat de les xarxes de comunicació multimèdia, crec que les mesures reguladores s'haurien de centrar en dos objectius: el primer, no permetre que una mateixa companyia estigui present en dos o més àmbits de les XCM. Anteriorment hem repassat els diferents actors que són presents a les XCM: una mateixa empresa no podria tenir, en aquest sentit, per exemple, el control de les xarxes de comunicació electròniques –i la seva accessibilitat– i la producció dels continguts audiovisuals que hi circulen. Amb aquesta mesura es podria assegurar, per exemple, el principi inexcusable de la neutralitat de la xarxa. O a l'inrevés, una companyia amb una posició dominant en l'àmbit de continguts no podria disposar de la gestió de les xarxes de comunicació electròniques. En segon lloc, i més enllà de les habituals polítiques antimonopoli, entenc que els poders públics han de tenir la capacitat legal d'imposar mesures de pluralisme quan un prestador de comunicació multimèdia assumeixi una posició de domini en un mercat determinat i, consegüentment, una capacitat molt gran per influir en l'opinió pública.

Setè principi: per una regulació que promogui principalment la coregulació i l'autoregulació dels actors del sistema. Afavorir una regulació concertada i flexible

Els conceptes d'autoregulació i coregulació recullen l'esperit del Llibre Blanc de la Unió Europea sobre la governança europea (2001), que estableix dos criteris bàsics per reforçar la governança. En primer lloc, *Do less in order to do better*, és a dir, regular menys però millor, actuar menys però fer-ho millor, i, en segon lloc, *Diversification of modes of governance*, la diversificació de les formes de govern. Aquests principis, com molt bé podem veure, són tributaris del principi de subsidiarietat.

Doncs bé, en el marc d'aquests dos "pilars", la legislació europea entén per autoregulació i coregulació les "formes d'interacció entre els processos comunitaris i els agents privats amb una característica comuna, que és l'existència d'algun tipus de relació entre la legislació vinculant i els acords voluntaris en una zona determinada".²⁵

En el complex món de la regulació de les xarxes de comunicació multimèdia emergeix la necessitat d'un tipus de regulació administrativa més adaptable i flexible i, a més, si és possible, pactada mitjançant acords per atendre amb més eficàcia l'interès general. Per *coregulació* entenc una determinada regulació quan, partint d'un marc legal normalment de caràcter general, i sota l'impuls de l'Administració pública a través, normalment, de les autoritats de regulació, s'acorda amb el conjunt dels actors afectats una interpretació acurada i concreta de les normes. El compliment d'aquestes normes estarà supervisat per l'administració reguladora corresponent. Per contra, entenc per *autoregulació* quan, en absència d'una determinada regulació legal, els actors –siguin empreses, ONG, associacions, etc.– acorden unes determinades normes de manera voluntària, amb voluntat de respectar-les, tot establint, alhora, mecanismes de supervisió per tal de vetllar pel seu compliment.

Ambdues regulacions estan cridades a tenir un paper molt important en el futur de la regulació de les XCM. Una regulació que pot permetre una adaptabilitat, més flexibilitat en un context complex de convergència digital.

Vuitè principi: per una regulació que promogui l'educació digital. Més enllà de la media literacy

L'alfabetització mediàtica és la capacitat per analitzar i filtrar els missatges que ens arriben cada dia dels mitjans audiovisuals, com ara informacions i entreteniment. Es tracta d'ajudar a desplegar una capacitat d'interpretació crítica sobre els continguts que ens arriben dels mitjans. S'assenyalen dues etapes²⁶ en l'evolució del concepte: una etapa inicial de caràcter proteccionista davant dels mitjans, especialment la televisió, que entenia que eren uns continguts perillosos i nocius que formaven part de la "baixa cultura", i una segona etapa que pretén, a través, normalment, de la incorporació de l'ensenyament de les "competències audiovisuals" en el currículum ordinari de l'ensenyament reglat, donar eines d'interpretació crítica als joves, per entendre els formats, els missatges, en definitiva, els continguts que reben a través de les pantalles que envolten les seves vides.

Lessig posa en evidència la necessitat d'una *gramàtica cívica* per entendre el nou context multimèdia i la seva repercussió, especialment en l'àmbit infantil i juvenil.²⁷ En efecte, amb la revolució digital i els avenços tecnològics, el mitjà televisiu ha anat perdent pes com a objecte central de l'educació audiovisual. El nou entorn multipantalla i multimèdia modifica substancialment l'entorn comunicatiu. Aquest és un dels canvis importants dels darrers deu anys i que ha portat els investigadors d'aquesta àrea a parlar de *competència multimedial* per

ampliar el concepte de competència audiovisual, tot i que una no substitueix l'altra: "la competència multimedial no substitueix la competència audiovisual, com tampoc no substitueix la competència verbal. Ans al contrari, les exigeix".²⁸

De tota manera, tinc la convicció que el tema de fons ha superat fins i tot la necessitat de les competències multimedials. Com a resultat dels canvis profunds provocats per la revolució digital i per les xarxes de comunicació multimèdia, és tot el sistema educatiu el que està cridat a canviar de manera substancial. Les XCM aniran convertint-se en un element de centralitat en els processos educatius i esdevindran uns aspectes indissociables de l'aprenentatge reglat. El que cal des dels poders públics és promoure una mutació veritable del sistema educatiu reglat, incorporant-hi el llenguatge digital i les potencialitats extraordinàries de les xarxes de comunicació multimèdia. Per això ens cal amb urgència una política pública que promogui veritablement un canvi a fons del sistema educatiu reglat en el nou entorn digital.

Novè principi: per una regulació liderada per autoritats de regulació independents, professionalitzades i convergents

Al meu entendre, les autoritats de regulació de xarxes de comunicacions electròniques i de regulació de continguts dels prestadors de comunicació multimèdia haurien de tenir tres principis bàsics: *independència*, *professionalització* i *convergència entre xarxes i continguts*.

La independència de les autoritats de regulació s'entén, alhora, dels poders públics i dels agents presents en el mercat audiovisual i de les telecomunicacions. La independència de l'òrgan s'ha de garantir tant per la forma d'elecció dels membres del seu òrgan col·legiat com a través dels mecanismes que s'estableixin amb vista al seu finançament. Molt sovint s'incideix sobre la necessitat de la independència en relació amb els poders polítics i es parla poc de la independència en relació amb els poders econòmics. Ambdues són necessàries i difícils. Amb els poders econòmics, les autoritats de regulació han de mantenir paral·lelament una relació de diàleg i de coordinació i una distància inexcusable per poder regular, de manera que els interessos privats no afectin la presa de decisions. En els dos àmbits *convergens*, xarxes i continguts, la situació no és fàcil. En l'àmbit dels prestadors de continguts multimèdia, perquè les interrelacions polítiques entre empreses i grups polítics són molt grans; en el sector de les xarxes de comunicacions electròniques, perquè normalment les grans empreses del sector són tan decisivament importants per l'economia nacional que es tendeix a una sobreprotecció dels "campions nacionals" en detriment de les regles lògiques de la competència d'un mercat obert i liberalitzat.

En relació amb els poders públics i els partits principals que incideixen en la presa de decisions, l'estudi de diferents mecanismes d'elecció de les autoritats de regulació recomana que

l'elecció dels seus membres, després de sessions reals d'avaluació parlamentària sobre els mèrits i les qualificacions dels candidats, es realitzi mitjançant mecanismes de majoria reforçada en els parlaments respectius, que obliguin els diferents grups amb presència parlamentària a assolir acords pel que fa als perfils concrets i a les persones que seran designades per formar-ne part. No obstant això, tots aquests mecanismes no són suficients per garantir la independència de les autoritats. Aquests mecanismes són indispensables, però no suficients. En països amb una cultura democràtica insuficient o amb una esfera pública en què els poders privats tenen un pes molt fort, les autoritats tenen moltes dificultats per actuar amb independència.

La professionalitat de les autoritats de regulació també està vinculada a la dimensió de les seves organitzacions i estructures. Algunes autoritats tenen unes organitzacions minúscules, sense recursos, amb poc personal, amb dificultats objectives per aconseguir mínimament els seus objectius. D'altres, però, són maquinàries excessives, amb massa "consellers" i, probablement, també amb massa personal, amb uns costos excessius. Cap dels dos models no és bo, i afecten la credibilitat i la professionalitat de les autoritats de regulació.

La professionalitat també implica uns mecanismes de presa de decisions transparents tant internament com externament. Externament, amb consultes i diàleg quan convingui, i, internament, amb la transparència que assegurí que la decisió ha estat presa seguint els mecanismes i els principis establerts en les normes corresponents, sense interferències no desitjables.

Així mateix, i en el marc de la convergència entre xarxes i continguts, crec que és raonable i necessari anar cap a un model *convergent* d'autoritat de regulació que permeti seguir, en el seu conjunt, el procés de transformació que viuen les xarxes de comunicació multimèdia i, d'acord amb el sector i els poders públics, intentar desplegar una regulació proporcional, flexible, eficaç i raonable.

Desè principi: per una regulació que promogui unes normes mínimes que assegurin el *free flow* i el *free internet* i que permetin crear un espai europeu de xarxes de comunicació multimèdia

Gràcies a la xarxa d'internet, les XCM s'han creat des d'una lògica descentralitzada i interconnectada, i el *free flow* de la informació reprèn una importància capital. El *free flow* s'assimila a la *net neutrality*. Ara ja no és la invocació del liberalisme més radical per garantir la llibertat d'expressió i la generació i el control de les seves fonts: el *free flow* reprèn un nou sentit estratègic per a un món més just i equitatiu. Un veritable *free flow* pot permetre realment reequilibrar els fluxos de la informació, així com acabar amb la lògica d'uns relats hegemònics davant d'uns altres relats dependents més febles.

Per assegurar un veritable *free flow* i un *free internet*, crec que cada dia es farà més evident l'establiment d'acords de caràcter internacional vinculants, un tractat que estableixi unes

normes mínimes que permetin, efectivament, la universalització i la neutralitat –no discriminació de continguts– de les xarxes. Sóc del parer que cal un tractat internacional, amb els seus mecanismes de supervisió i de gestió, que substituiria les funcions d'assignacions fetes fins ara per l'ICANN. Estem a les portes d'un món cada vegada més multipolar. En aquest món multipolar, les relacions internacionals estaran sostingudes alhora per polítiques regionals homogènies i per acords multilaterals en organismes interestatals. En aquest marc, i a partir de les premisses que he precisat a l'inici d'aquest punt, és com crec que molt probablement serà el futur de la regulació del *free internet*.

Precisament pensant en les polítiques regionals, i d'acord amb les directives de telecomunicacions de l'any 2009, la nova Directiva de serveis de mitjans audiovisuals sense fronteres, de l'any 2007, el BERE²⁹ i, en menor grau, l'EPRA,³⁰ la Unió Europea té instruments suficientment potents per empènyer una política reguladora més homogènia i per construir veritablement un espai europeu de xarxes de comunicacions multimèdia. Una articulació potent d'un espai europeu de xarxes de comunicació multimèdia podria convertir-se en un instrument decisiu en el procés d'integració europeu.

Conclusions: les xarxes de comunicació multimèdia i l'interès públic

La proposta d'aquests deu principis inspiradors del model de regulació liberal social coherent pretén facilitar la construcció d'una esfera pública més pública, en les mans dels ciutadans, en què els processos polítics puguin dur-se a terme amb la màxima participació i coneixement de la ciutadania. L'interès públic passa per un objectiu molt precís: la reapropiació de l'espai públic per part dels ciutadans.

Ara bé, aquesta reapropiació de l'esfera pública es troba amb una realitat apressant. Els valors mercantils i les grans *transnational corporations* (TNC) han penetrat en excés en l'esfera pública i l'estan desbordant i transformant. Ens trobem davant de la deslegitimació dels poders públics democràtics i l'emergència d'uns poders invisibles –molt sovint anomenats "mercats"– que s'han convertit en els veritables poders de les nostres societats. El desgovern i el desconcert que provoquen aquests canvis d'escenari comporten, sens dubte, l'allunyament dels ciutadans dels afers públics i, com hem vist molt recentment, l'augment de la indignació d'amplis sectors de la ciutadania. Comporten també el desprestigi de la política i, inevitablement, suposen el desprestigi dels mitjans de comunicació multimèdia.

Davant de la invisibilitat d'aquests nous poders privats, hem de refermar el poder dels poders públics democràtics. La democràcia liberal és el poder públic "en públic", és el poder visible. És una condició central de la democràcia. La visibilitat és la condició *sine qua non* per a l'accés dels ciutadans als afers públics. Les xarxes poden encoratjar l'apatia i una cultura política feble, i, com Curran ho recordava, "el mercat pot generar, no

gossos guardians independents que serveixin a l'interès públic, sinó mercenaris empresarials que ajustin el seu escrutini crític per fer-lo encaixar amb els seus fins privats".³¹ Sense uns mitjans de comunicació que publicitin els afers públics, que donin visibilitat a les decisions del poder, que cerquin en les zones de penombra els mecanismes reals de poder que modelen les grans TNC, difícilment els ciutadans podran participar-hi i exercir els seus drets.

En aquest sentit, ens cal una reapropiació de l'esfera pública per part dels ciutadans. Per aconseguir-ho, necessitem unes xarxes de comunicació multimèdia que no estiguin sotmeses a les lògiques del mercat i de les grans TNC. El model de regulació liberal-social parteix efectivament del respecte per la llibertat d'expressió i d'informació i del respecte pel lliure mercat. Una regulació liberal social, amb els principis que he presentat, és una aliada incondicional de la democràcia i dels seus valors. Una aliada per enfortir la democràcia, per afavorir les condicions de l'exercici de la ciutadania en l'esfera pública i la recuperació de la política en el seu sentit més noble.

Notes

1. Castells 2003.
2. Castells 2003, 431.
3. Fuchs 2008.
4. Fuchs 2008, 340.
5. Carbonell 2011.
6. Castells 2011.
7. Bagdikian 2004, 4.
8. Carbonell 2011.
9. Fowler 1982, 51-58.
10. Aquesta afirmació la va fer Lionel Jospin en el Congrés del PS a Grenoble, 24-26 de novembre de 2000.
11. HABERMAS, J. "Reconciliation through the public use of reason: remarks on John Rawls's political liberalism". *The Journal of Philosophy*, vol.92, núm. 3, març 1995, p. 109-131. RAWLS, J. "Reply to Habermas." *The Journal of Philosophy*, vol.92, núm. 3, març 1995, p. 132-180. HABERMAS, J.; RAWLS, J. *Debate sobre el liberalismo político*. Barcelona: Paidós, 1998. PEDERSEN, J. "Habermas and the Political Sciences: The Relationship between Theory and Practice". *Philosophy of the Social Sciences*, vol. 39, núm. 3, setembre 2009, p. 381-407.
12. Noam 2010, 33.
13. Aquesta divisió segueix parcialment els criteris establerts per Barata 2009.
14. <http://europa.eu/legislation_summaries/audiovisual_and_media/l24101a_es.htm>
15. "e) "radiodifusió televisiva" o "emissió televisiva" (és a dir, un servei de comunicació audiovisual lineal): un servei de comunicació audiovisual ofert per un prestador del servei de comunicació per al visionament simultani de programes sobre la base d'un horari de programació. g) "servei de comunicació audiovisual a petició" (és a dir, un servei de comunicació audiovisual no lineal): un servei de comunicació audiovisual ofert per un prestador del servei de comunicació per al visionament de programes en el moment triat per l'espectador i a petició pròpia sobre la base d'un catàleg de programes seleccionat pel prestador del servei de comunicació".
16. «Un dels llocs comuns de tots els vells i nous discursos sobre la democràcia consisteix a afirmar que ella és el govern del "poder visible". Que pertanyi a la "naturalesa de la democràcia", que "res no pugui romandre confinat a l'espai del misteri", són frases que sovint llegim, amb poques variacions. Amb una redundància, pot definir-se el govern de la democràcia com el govern del poder públic en públic». Bobbio 1986, 94.
17. CROTEAU, D.; HOYNES, W. *The business of media: corporate media and the public interest*. Thousand Oaks, CA [Estats Units]: Pine Forge Press, 2006. p. 211
18. Vull precisar que no utilitzo el concepte de *neutralitat informativa* perquè crec que és un concepte inaplicable. Un operador pot intentar actuar de manera neutral, però la informació i el seu tractament no ho serà mai.
19. Postman 1985, 16.
20. Postman 1985,15.
21. Bauman 2007.
22. Croteau i Hoynes 2006, 211.
23. GARTON ASH, T. "La lucha de poder en Internet". *El País*, 27 de març de 2010. <http://www.elpais.com/articulo/opinion/Lucha/poder/Internet/elpepiopi/20100327elpepiopi_4/Tes>
24. Baker 2007, 171-189.
25. Senden 2005.
26. OLIVA, M. "Panoràmica de l'educació en comunicació audiovisual." *Quaderns del CAC*, núm. 25, 2007, p. 29-40. <http://www.cac.cat/pfw_files/cma/recerca/quaderns_cac/Q25oliva.pdf>
27. Lessig 2005.
28. Ferrés 2007.
29. Body of European Regulators for Electronic Communications.
30. European Platform of Regulatory Authorities.
31. Curran 2005, 245.

Referències

- BAGDIKIAN, B. *The New Media Monopoly*. Boston: Beacon Press, 2000/2004.
- BARATA, J. *Democracia y audiovisual. Fundamentos normativos para una reforma del régimen español*. Madrid: Marcial Pons, 2006.
- BARATA, J. "Regulation and Co-regulation in the Public Space 2.0". A: BOURCIER, D.; CASANOVAS, P.; DULONG DE ROSNAY, M.; CARRACK, C. *Intelligent Multimedia. Managing Creative Works in the Digital World*. Florència: European Press Academic Publishing, 2010.
- BAKER, C. E. *Media, Markets, and Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.
- BAUMAN, Z. *In Search of Politics*. Stanford: Stanford University Press, 1999.
- BAUMAN, Z. *Vida líquida*. Paidós: Barcelona, 2007.
- BAUMAN, Z. *Els reptes de l'educació en la modernitat líquida*. Barcelona: Arcàdia, 2007.
- BOBBIO, N. *El futuro de la democracia*. Mèxic: FCE, 1986.
- CARBONELL, J. M. *El primer poder*. Barcelona: Mina, 2008.
- CARBONELL, J. M. *Comunicació i democràcia: per una regulació al servei de l'interès públic*. Barcelona: UOC Press, 2011.
- CASTELLS, M. *L'era de la informació. La societat xarxa*. Barcelona: UOC, 2003.
- CASTELLS, M. *L'era de la informació. El poder de la identitat*. Barcelona: UOC, 2003.
- CASTELLS, M. *L'era de la informació. Canvi de mil·lenni*. Barcelona: UOC, 2003.
- CASTELLS, M. *Comunicació i poder*. Barcelona: UOC Press, 2009.
- CROTEAU, D.; HOYNES, W. *The Business of Media: Corporate Media and the Public Interest*. Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press, 2006.
- CURRAN, J. *Medios de comunicación y poder*. Barcelona: Hacer, 2005.
- FERRÉS, J. "L'educació en comunicació audiovisual en l'era digital." *Quaderns de CAC*, núm. 25, 2007, p 5-8.
- FOWLER, M. S. "The Public's Interest." *Communications and the Law*, núm. 4, 1982.
- FUCHS, C. *Internet and Society: Social Theory in the Information Age*. Londres: Routledge, 2008.
- HABERMAS, J. "Reconciliation through the Public Use of Reason: Remarks on John Rawls's Political Liberalism". *The Journal of Philosophy*, vol. 92, núm. 3, 1995.
- HABERMAS, J.; RAWLS, J. *Debate sobre el liberalismo político*. Barcelona: Paidós, 1998.
- LESSIG, L. *Free Culture: How Big Media Uses Technology and the Law to Lock Down Culture and Control Creativity*. Nova York: Penguin 2004. (Edició en castellà: *Cultura libre. Traficante de sueños*, 2005.)
- MEIKLEJOHN, A. *Political Freedom. The Constitutional Powers of the People*. Nova York: Oxford University Press, 1965.
- NOAM, E. *Media Ownership and Concentration in America*. Oxford: Oxford University Press, 2009.
- NOAM, E. "Regulation 3.0 for Telecom 3.0." *Telecommunications Policy*, 34 (1-2), p. 4-10, febrer de 2010.
- OLIVA, M. "Panoràmica de l'educació en comunicació audiovisual." *Quaderns del CAC*, núm. 25, 2007, p. 29-40.
- PEDERSEN, J. "Habermas and the Political Sciences: The Relationship between Theory and Practice". *Philosophy of the Social Sciences*, vol. 39, núm. 3, setembre 2009, p. 381-407
- POSTMAN, N. *Amusing Ourselves to Death*. Nova York: Penguin Books, 1985.
- RAWLS, J. "Reply to Habermas." *The Journal of Philosophy*, vol. 92, núm. 3, 1995.
- SENDEN, L. "Soft Law, Self-Regulation and Co-Regulation in European Law: Where Do They Meet?." *Electronic Journal of Comparative Law*, vol. 9, núm. 1, gener de 2005.